

Kansalliskirjaston johtokunnan kokous

Aika Tiistai 29.10.2019 klo 13.00 – 16.00.

Paikka Kansalliskirjasto, Fabianian neuvotteluhuone, 2. kerros
(Yliopistonkatu 1, kello 13.15 asti, sen jälkeen Unioninkatu 36 kautta)

Kokouskutsu on lähetetty myös varajäsenille. Jäsentä, joka ei osallistu kokoukseen, pyydetään ilmoittamaan varajäsenelle. Mikäli varajäsenkään ei pääse kokoukseen, pyydetään esteestä ilmoittamaan sihteerille.

Kutsutut

Puheenjohtaja, vararehtori Hanna Snellman (050 502 7018)
Sihteerit, palvelukoordinaattori Eeva Lindström (050 4725481)

Jäsenet (varajäsen):

opetusneuvos Juha Haataja (~~Leena Aaltonen~~)
tieto- ja julkaisupalveluiden johtaja Hanna Lahtinen (Teemu Makkonen)
kirjastopalvelujohtaja Jouni Pääkkölä (Katri Vanttinen)
överbibliotekarie Pia Södergård (~~Kimmo Tuominen~~)
saavutettavuusasiantuntija Kirsi Yläne (Gabriel Salmela)
dekaani Pia Letto Vanamo (Tuula Sakaranaho)
professori Mikko Tolonen (Ulla-Maija Seppälä)
tietojärjestelmäasiantuntija Tarja Mäkinen (Jukka Kervinen)
opiskelija Tero Poutala (Tia Niemelä)
kaupunginjohtaja Timo Halonen (Ari Liikanen)
kirjailija Sirpa Kähkönen (Samu Nyström)
kehityspäällikkö Kimmo Koivunen (Mikael Laakso)
dekaani Johanna Mäkelä (puheenjohtajan varajäsen)

Esittelijät ja pysyvät asiantuntijat:

ylikirjastonhoitaja Cecilia af Forselles
apulaiskirjastonjohtaja Liisa Savolainen
palvelujohtaja Kristiina Hormia-Poutanen
palvelujohtaja Johanna Lilja ei
tietojärjestelmäpäällikkö Esa-Pekka Keskitalo
tietojärjestelmäasiantuntija Ari Ahlqvist
kehittämispäällikkö Mikko Lappalainen
hallintopäällikkö Anne-Mari Sund

ASIALISTA

1 §

Kokouksen avaus

Kokous avattiin 13.05.

2 §

Kokouksen päätösvaltaisuuden toteaminen

Helsingin yliopiston johtosäännön 17 § mukaan hallintoelin on päätösvaltainen, kun vähintään puolet jäsenistä, kokouksen puheenjohtaja mukaan luettuna, on läsnä. Kokous todettiin päätösvaltaiseksi.

3 §

Kokouksen esityslistan hyväksyminen

Helsingin yliopiston johtosäännön 16 § mukaan kokouksessa käsiteltävät asiat on mainittava kokouskutsussa. Hallintoelin voi läsnä olevien jäsenten yksimielisellä päätöksellä ottaa käsiteltäväksi kiireellisen asian, jota ei ole kokouskutsussa mainittu.

Esitys: Hyväksytään esityslista.

Päätös: Esityslista hyväksyttiin.

4 §

Kokouksen pöytäkirjan tarkistaminen

Esitys: Valitaan pöytäkirjantarkastajiksi Gabriel Salmela ja Samu Nyström.

Päätös: Pöytäkirjan tarkastajiksi valittiin Gabriel Salmela ja Samu Nyström.

ILMOITUSASIAT

5 §

Ajankohtaisia asioita

- [Missä mennään - Finnan, Finton, Kohan, Melindan ja Yhteentoimivuuden palveluiden kuulumiset](#) - julkaistu 4.10.2019 (4 kertaa vuodessa)
- Kirjastojärjestelmän käyttöönotto syksyllä 2019 (esitelmä myöhemmin)
- Varastokirjasto
- Finna-luokkahuone -palvelu avattu 1.10.2019; <https://finna.fi/Content/luokkahuone>

Esitys: Merkitään tiedoksi ajankohtaiset asiat.

Päätös: Merkitään tiedoksi kohta viisi (5).

PÄÄTÖSASIAT

6 §

Kirjaston toiminta ja talous vuonna 2020

(Liisa Savolainen, LIITTEET 1-3)

Kansalliskirjasto johtosäännön 3§ mukaisesti johtokunnan tehtävänä on vahvistaa Kansalliskirjaston toiminta- ja taloussuunnitelma.

Kuluvalle nelivuotisella strategiakaudella 2017 – 2020 kirjaston toimintaa ohjaa johtokunnan keväällä 2016 hyväksymä Kansalliskirjastostrategia. Strategian toteutumisesta kirjasto raportoi opetus- ja kulttuuriministeriöön, Helsingin yliopistolle sekä johtokunnan kautta yhteistyökumppaneilleen.

Kansalliskirjasto valmistelee **Kansalliskirjastostrategiaa tukevan toimintasuunnitelman**, joka sisältää kirjaston keskeiset valtakunnalliset hankkeet sekä kirjaston sisäiset

kehittämishankkeet ja palveluyksiköiden tavoitteet vuodelle 2020. Katsaus toimintasuunnitelmaan [liitteenä 1](#).

Osana Helsingin yliopiston toiminnanohjausta yksiköt valmistelevat vuosittain **yliopiston strategian 2017 – 2020 toimeenpanosuunnitelman** ([liite 2](#)). Kansalliskirjasto on koonnut toimeenpanosuunnitelmaan ne kehittämiskohteet ja toimenpiteet, joilla kirjasto tukee yliopiston strategian toteutumista. Toimeenpanosuunnitelmaa tarkennetaan vuosittain osana yliopiston toiminnanohjausta.

Kirjaston vuoden 2020 **talousarvio** ([liite 3](#)) käsittää niin perusrahoituksen kuin täydentävän rahoituksen. Budjettia tarkennetaan vuoden loppupuolella, ennen lopullista hyväksymistä.

Esitys: Käsitellään katsaus Kansalliskirjaston toimintasuunnitelmaan vuodelle 2020. Vahvistetaan Helsingin yliopistolle toimitettavaksi Kansalliskirjaston toimeenpanosuunnitelma vuodelle 2020 sekä siihen sisältyvä talousarvio.

Päätös: Esityksen mukainen.

7 §

FinELibin ohjausryhmän 2017 – 2020 kokoonpanon muutos

(Kristiina Hormia-Poutanen)

Yliopistojen rehtorineuvosto Unifi esittää Kansalliskirjaston johtokunnalle, että [FinELibin ohjausryhmää](#) vahvistetaan kahdella rehtoreiden edustajalla (mies- ja naisedustaja). Mikäli johtokunta hyväksyy Unifin esityksen, Unifin hallitus nimeää edustajat yliopistojen esittämien ehdotusten perusteella. Perusteina muutokselle Unifi esittää seuraavia:

- Yliopistot ovat konsortion tärkein osakas ja niillä on suurin taloudellinen intressi aineistoihin ja tieteelliseen julkaisemiseen. Yliopistojen intressi ei kuitenkaan näy konsortion ohjausryhmässä, jossa kaikilla sektoreilla on yhtäläinen edustus
- Tieteellisen julkaisemisen kenttä on muuttumassa suuresti uudenlaisten, välitöntä avoimuutta tavoittelevien "Read and Publish" -sopimusten myötä
- Välitöntä avoimuutta (immediate OA) tavoitteleva Plan S, johon mm. SA ja EU:n Horizon Europe vastaisuudessa sitoutuvat sekä TSV:n johdolla rakennettava "Avoimen julkaisemisen kansallinen strategia" kiihdyttänevät muutosta, joka vaikuttaa myös "Big Deal'n" hankintaneuvotteluista vastaavan FinELib-konsortion rooliin.
- Yliopistojen osuus FinELibin aineistohankinnoista on miltei 80 %. Yliopistot käyttävät aineistoja yhteensä lähes 21 miljoonan aineistonlatauksen verran, kun muiden sektorien (ammattikorkeakoulut, tutkimuslaitokset, yleiset kirjastot) käyttö on alle 6 miljoonaa.
- Tieteellisen julkaisemisen nopean muuttumisen vuoksi ei ole tarkoituksenmukaista odottaa nykyisen ohjausryhmän kauden päättymistä vuonna 2020.

FinELibin ohjausryhmä käsiteli laajennusehdotusta kokouksessaan 2.10.2019. Ohjausryhmän jäsenet pitivät hyvänä rehtoreiden osallistumista FinELibin ohjausryhmän toimintaan, mutta näkemykset erosivat siinä missä kohtaa laajennus tehdään. Osa ohjausryhmän jäsenistä halusi rehtorit heti mukaan ohjausryhmän toimintaan, osa katsoi, että rehtoreiden osallistuminen ohjausryhmään käsitellään vuonna 2020 kun koko ohjausryhmän kokoonpanoa arvioidaan. Kokouksen lopputulos oli, että FinELibin ohjausryhmää esitetään kasvatettavan kahdella yliopistorehtoreiden edustajalla (mies- ja naisedustaja) vuonna 2019.

Esitys: FinELibin ohjausryhmä esittää Kansalliskirjaston johtokunnalle, että FinELibin ohjausryhmää kasvatetaan kahdella yliopistorehtoreiden edustajalla (mies- ja naisedustaja) vuodesta 2019 lähtien.

Päätös: Hyväksytään esityksen mukaisesti.

Teemu Makkonen (JAMK) esitti ehdotuksesta muutospyyntö. Makkonen pyysi asian käsittelemisen siirtämistä vuodelle 2020, jolloin ohjausryhmän kokoonpano tarkastetaan. Muutosesitys ei saanut kannatusta ja esitys hyväksyttiin. Johtokunta totesi, että ohjausryhmän kokoonpano tarkastetaan vuonna 2020, jolloin AMK sektorin roolista ja AMK johtotason edustuksesta ohjausryhmässä voidaan keskustella.

8§

Tiedonhallinnan ohjausryhmän 2017-2020 kokoonpanon muutos

(Kristiina Hormia-Poutanen)

[Tiedonhallinnan ohjausryhmä](#) on osa Kansalliskirjaston kirjastoverkkopalveluiden asiakasohjausta. Ohjausryhmä mahdollistaa eri kirjastosektoreiden aktiivisen osallistumisen palveluiden kehittämisen ohjaamiseen. Tiedonhallinnan ohjausryhmä ohjaa useita eri palveluita. Ohjausryhmän toimialaan keskitetään useita kirjastojen yhteisiä tietojärjestelmäpalveluita ja niiden kehittämishankkeita.

Tiedonhallinnan ohjausryhmän toimialaan tällä hetkellä kuuluvat hankkeet ja palvelut ovat:

- Kansallinen metatietovaranto Melinda
- Kansalliskirjaston ylläpitämät julkaisuarkistot
- ARTO - Kotimainen artikkeliviitetietokanta

Ohjausryhmän alaisina asiantuntijaryhminä toimivat:

- Kuvailevan metatiedon asiantuntijaryhmä (KUMEA)
- Musiikin metatiedon asiantuntijaryhmä (Muusa)
- Sisällönkuvailun asiantuntijaryhmä
- Julkaisuarkistojen asiantuntijaryhmä

Esitys: Yleisten kirjastojen neuvosto esittää tiedonhallinnan ohjausryhmän varsinaiseksi jäseneksi Matti Sarmelaa (Helsingin kaupunginkirjasto) ja varajäsen Rebekka Pilppulaa (Turun kaupunginkirjasto).

Päätös:

Hyväksytään esityksen mukaisesti.

KESKUSTELUASIAT

9 §

Kansalliskirjaston riskien hallinta

(Liisa Savolainen, LIITE 4)

Helsingin yliopiston riskien hallintaa ja seuranta kehitetään ja sen myötä yliopiston tiedekunnat ja erilliset laitokset laativat toimintaansa liittyvät riskiarviot syksyllä 2018. Tavoitteena on tunnistaa keskeiset toimintaan kohdistuvat riskit, määritellä hallintatoimenpiteet ja seuranta.

Kirjaston riskiarvio valmistui syksyllä 2018. Kuluvaan syksyn aikana riskiarviota on päivitetty. Kirjastossa on tunnistettu neljä toimintaan liittyvää riskiä ja määritelty niille hallintatoimenpiteet (liite 4). Riskiarvio sisältyy toimeenpanosuunnitelmaan, joka toimitetaan Helsingin yliopiston johdolle marraskuussa 2019.

Esitys: Keskustellaan Kansalliskirjaston toimintaan liittyvistä riskeistä ja niiden hallintatoimenpiteistä.

Päätös: Liisa Savolainen esitteli Kansalliskirjaston riskien hallinta suunnitelmaa, jota seurasi keskustelu riskien hallinnasta.

Kuten liite neljästä (4) käy ilmi, Kansalliskirjaston päivitetty riskianalyysi sisältää seuraavat kohdat: perusrahoituksen epävarmuus (keskitason riski), tilaratkaisut ja niiden mahdollinen viivästyminen (Varastokirjasto), säilytystilat (keskitason riski), IT-henkilöstön rekrytointi ja osaamisen hallinta (korkean tason riski), maineriski: sidosryhmillä on epäselvä mielikuva kansalliskirjastosta (korkean tason riski).

Keskustelussa nousi esille Kansalliskirjaston palvelukulttuurin yhtenäistäminen, palvelualojen (kirjastoverkkopalvelut ja tutkimuspalvelut) tiiviimpi yhteistyö ja palvelualojen vastuualueiden selkeyttäminen osana riskien hallintaa.

10 §

Kansalliskirjaston valmistautuminen seuraavaan tulossopimuskauteen 2021 - 2024

(Cecilia af Forselles, LIITE 5)

Johtokunnan kokouksessa 23.5.2019 todettiin, että opetus- ja kulttuuriministeriö pyysi yliopistoja kokoamaan valtakunnallisiin tehtäviin liittyvät perustiedot kaudelle 2021-2024 ja toimittamaan tiedot ministeriöön 14.6.2019. Johtokunta käsitteli Kansalliskirjaston esityksen, joka toimitettiin Helsingin yliopiston toimesta ministeriöön.

Ministeriö on tehnyt 20.9.2019 Helsingin yliopistolle esityksen, jonka perusteella Kansalliskirjaston perusrahoitus olisi kaudella 2021-2024 19 miljoonaa euroa vuodessa. Nykyisen kauden rahoitustaso on ollut noin 16,7 miljoonaa euroa vuodessa. Ministeriön esityksessä on otettu osittain huomioon yliopiston omarahoitusosuuden pieneneminen. Mahdollisesta Varastokirjaston Kansalliskirjastoon liittämistä ja tämän edellyttämästä rahoituksesta päätetään erikseen. Kansalliskirjaston kertaluonteisista lisärahoitustarpeista sovitaan sopimusneuvottelujen yhteydessä erikseen.

Yli 2 miljoonan euron korotus kirjaston valtakunnallisiin tehtäviin, takaisi kirjaston nykyisen palvelutason säilymisen tuloskauden 2017 – 2020 tasolla, ellei tule muutoksia yliopiston omarahoitusosuuteen ja ministeriöltä saadaan jatkossakin täydentävää rahoitusta. Kansalliskirjaston vastaus ministeriön esitykseen on liitteenä 5.

Opetus- ja kulttuuriministeriö päättää vuoden 2019 loppuun mennessä korkeakoulujen valtakunnallisten tehtävien rahoituksesta.

Esitys: Keskustellaan Kansalliskirjaston valtakunnallisista tehtävistä ja niiden rahoituksesta.

Päätös: Cecilia af Forselles esitteli Kansalliskirjaston budjettia kaudelle 2021-2024. Keskusteltiin Kansalliskirjaston valtakunnallisista tehtävistä ja niiden rahoituksesta.

11 §

Kansalliskirjastostrategian valmistelu vuosille 2021–2030

(Cecilia af Forselles, LIITE 6)

Kansalliskirjasto valmistelee vuonna 2019 uutta strategiaa vuosille 2021 - 2030. Strategian valmistelu jakaantui kahteen vaiheeseen. Keväällä 2019 strategiaprosessi käynnistyi toimintaympäristön analyysillä, jossa kerättiin näkemyksiä siitä, mitkä ympäristössä vaikuttavat tekijät ovat oleellisia strategisten valintojen kannalta. Syksyllä 2019 tehdään strategiset valinnat.

Esitys: Ylikirjastonhoitaja esittelee Kansalliskirjaston strategiatyön etenemistä.

Päätös: Cecilia af Forselles esitteli Kansalliskirjaston strategiatyön etenemistä.

Esitys oli yksityiskohtainen, ja siinä korostettiin strategiaprosessin, ei vain valmiin strategian tärkeyttä. Strategialuonnos esitetään johtokunnan hyväksyttäväksi seuraavassa johtokunnan kokouksessa 10.12.2019.

Tämän lisäksi tuotiin esille, että strategialuonnoksen ensimmäinen alaotsikko tulisi muuttaa seuraavasti; Tutkimuksen, tieteen ja kulttuurin kehitys, tulisi korjata Tutkimuksen, tieteen ja yhteiskunnan kehitykseksi.

12 §

Korkeakoulu- ja erikoiskirjastojen Koha-projektin tilannekatsaus

(Esa-Pekka Keskitalo & Ari Ahlqvist, LIITE 7)

Viimeinen 17:stä Voyagerista Kohaan siirtyvästä kirjastosta otti sen käyttöön 1.10.2019. Vuosi on ollut varsin kiivastahtinen. Tärkeä rooli käyttöönottojen onnistumisessa on ollut erityisesti Hämeen ammattikorkeakoulun kirjastolla ja Jyväskylän yliopiston kirjastolla, jotka olivat ensimmäiset käyttäjät. Ne ovat jakaneet kokemustaan ja asiantuntemustaan muille. Arvokasta on ollut myös mutkaton ja yhä tiivistyvä yhteistyö Kohaa käyttävien yleisten kirjastojen kanssa. Suomen Koha-kirjastojen yhteinen tavoite on vuonna 2020 luopua Kohan kansallisesta versiosta ja siirtyä käyttämään kansainvälistä päähaaraa.

Kansalliskirjastossa Koha tuli käyttöön 2.9.2019. Palveluissa tapahtui tällöin eräitä muutoksia. Kansallisbibliografia Fennica, kansallisdiskografia Viola ja Kansalliskirjaston muut, aiemmin Helkassa olleet kokoelmätiedot yhdistyivät ja ovat nyt käytössä Kansalliskirjaston hakupalvelussa (kansalliskirjasto.finna.fi). Kansalliskirjastolla on tästä lähin oma kirjastokortti. Lähiajan kehittämistarpeet kohdistuvat mm. hankintaan, erityisesti lasku- ja maksuliikenteen sujuvoittamiseen. Lisäksi kirjaston monimuotoisten kokoelmien ja niiden eri lähteistä tulleiden metatietojen yhtenäistäminen vaatii vielä työtä; tähän liittyen myös Helsingin yliopiston yhteisten elektronisten aineistojen näkyminen Kansalliskirjaston hakuliittymässä Helsingin yliopiston kirjaston Almaan siirtymisen jälkeen tulisi ratkaista.

Esitys: Keskustellaan kirjastojen Koha-projektin etenemisestä.

Päätös: Esa-Pekka Keskitalo ja Ari Ahlqvist esittelivät kattavasti Koha-projektin edistymistä.

13 §

DSM direktiivi: Kansalliskirjaston tavoitteet kansallisessa implementoinnissa

(Liisa Savolainen, LIITE 8)

Euroopan Unionin parlamentti ja Neuvosto hyväksyivät toukokuussa 2019 direktiivin tekijänoikeudesta ja lähioikeuksista digitaalisilla sisämarkkinoina (DSM-direktiivi). Direktiivi on implementoitava eli saatettava kansallisesti voimaan 7.6.2021 mennessä. Saattaa olla, että direktiivin edellyttämät muutokset kansalliseen tekijänoikeuslakiin tulevat Suomessa voimaan vasta 2022 alusta.

Direktiivi sisältää useita kulttuuriperintölaitoksia koskevia säännöksiä. Olennaisin näistä on artiklassa 3 määritelty oikeus analysoida digitaalisessa muodossa olevaa tekstiä ja dataa (tiedon louhinta) ilman oikeudenhaltijoiden lupaa, silloin kun kyse on tieteellisestä tutkimustarkoituksesta. Direktiivin artikla 8 mahdollistaa kaupallisesta jakelusta poistuneiden teosten käytön kulttuuriperintölaitoksissa, joko oikeudenhaltijoita edustavan järjestön kanssa solmittuun kollektiivisopimuksen tai lain rajoitussäännöksen nojalla.

Lakimuutosten valmistelu on käynnistynyt opetus- ja kulttuuriministeriön järjestämissä työpajoissa, joihin myös Kansalliskirjasto on osallistunut. Kirjaston tavoitteet kansallisen lainsäädännön suhteen ovat:

- Tiedonlouhinnan osalta vain poikkeussäännös, ei sopimuslisenssimenettelyä; tavoitteena saada tiedonlouhinnan tekijät ja aineistot määriteltyä mahdollisimman laajasti
- Out of Commerce –teosten osalta pyritään saamaan kansalliseen poikkeussäännökseen määriteltyksi aikarajat
- Lehtikustantajien lähioikeus ei laajempi kuin direktiivin edellyttämä kaksi vuotta.

Esitys: Keskustellaan DSM-direktiivin vaikutuksesta kulttuuriperintöaineistojen käyttöön sekä kirjaston tavoitteista direktiivin implementoinnissa.

Päätös: Keskusteltiin DSM-direktiivin vaikutuksesta Kansalliskirjastolle. Keskustelussa tuli ilmi, että olisi hyvä kerätä käytännön esimerkkejä, joiden kautta voidaan selkeyttää tiedonlouhinnan käytäntöjä ja tavoitteita. Tutkimuspalveluiden johtaja Johanna Lilja järjestää tapaamisen asian tiimoilta viimeistään tammikuussa.

14 §

Tekoälyn mahdollisuudet ja soveltaminen Kansalliskirjastossa

(Mikko Lappalainen, LIITE 9)

Kansalliskirjasto hyödyntää tekoälyä ja koneoppimisen menetelmiä monissa hankkeissa, esimerkiksi sisällönkuvailussa. Tekoälykehittämistä toteutetaan eri yhteistyökumppanien kanssa.

Esitys: Esitellään tekoälyn mahdollisuuksia Kansalliskirjastossa.

Päätös: Mikko Lappalainen piti kattavan esityksen tekoälyn mahdollisuuksista Kansalliskirjastossa. Jos mahdollista, tekoälyn hyödyntäminen tulisi lisätä osaksi strategialuonnosta vuosille 2021-2030.

MUUT ASIAT

15 §

Johtokunnan seuraava kokous

Johtokunnan seuraava kokous järjestetään tiistaina 10.12.2019 klo 13.00 – 16.00 Fabianian kokoushuoneessa.

16 §

Kokouksen päättäminen

Kokous päättyi 16.06.